

1000

MYKKÄELOKUVAA

SIRPALEITA ELOKUVAN KULTA-AJALTA

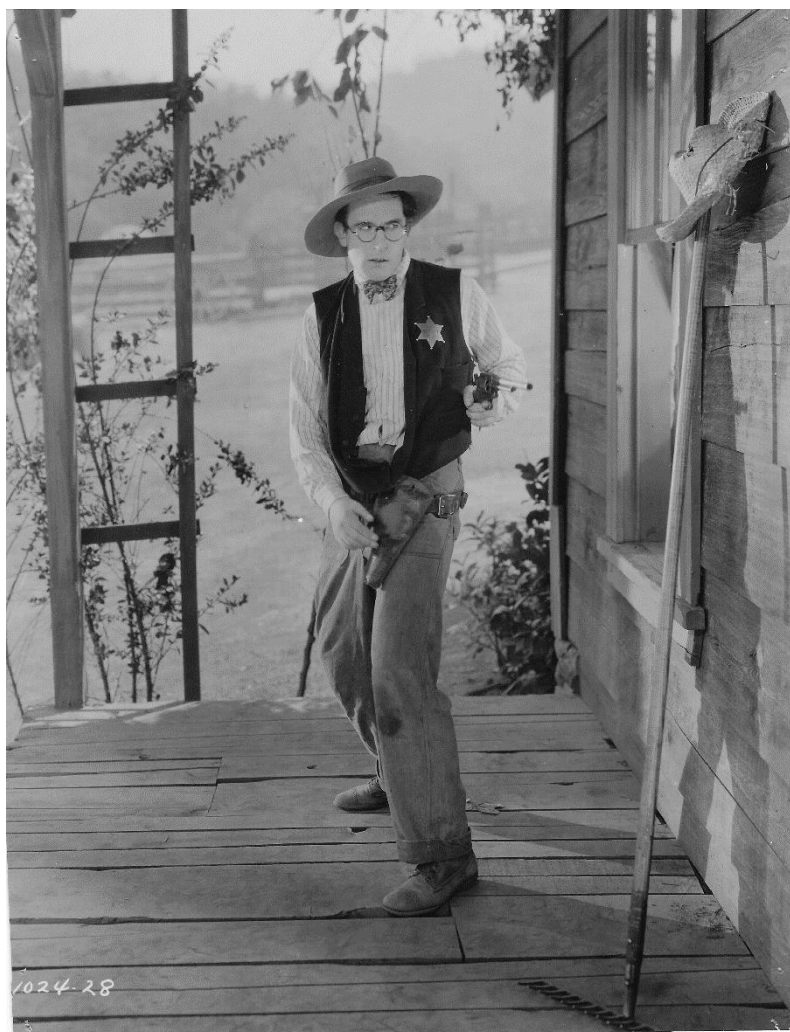
KUSTANTAMO
HELMIOY

KARI GLÖDSTAF

Kari Glödstaf

1000 MYKKÄELOKUVAA SIRPALEITA ELOKUVAN KULTA-AJALTA

Kustantamo Helmivyö

© Kari Glödstaf, 2018
© Kustantamo Helmivö, 2018

Kannen suunnittelu: J. T. Lindroos
Taitto: Kari Glödstaf
Etukannessa Buster Keaton elokuvassa Kenraali (The General, 1927)
Kuva: Lobster Films, Ranska
Nimiöisivulla Harold Lloyd elokuvassa Pikkuveli (The Kid Brother, 1927)
Kuva: Bruce Calvert
Takakannen kuva: Foto Karelia
Painopaikka: BoD, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-7211-23-6

ÄIDIT, LUKITKAA TYTTÄRENNE!

Mykkäelokuviin liittyy suurta nostalgiaa ja romantisoitua. Ne ovat portteja menneeseen aikaan, joiden ihmiset ovat mitä todennäköisimmin jättäneet maallisen maailmamme jo vuosikymmeniä sitten. He kuitenkin jatkavat elämäänsä rinnakkaistodellisuudessa, jonka avulla voimme ymmärtää, mistä tulemme.

Tämä ensyklopedinen teos ei anna selkeää kuvaa tekijästään. Sen vuoksi koen velvollisuudekseni tuoda lukijalle tiettäväksi: Kari on täysin poikkeuksellinen ihminen. (Koska aiheemme on niin romanttinen, aion myös romanttisesti sinutella teoksen tekijää.)

Yli 12 vuotta sitten vitsailin, että Karilla voisi olla uhkarohkean keräilyvimmansa takia hengenvaarallisia nitraattifilmejä sängyn alla. Uskon vieläkin, että se voi olla totta. Kari on ainoa tuntemani henkilö, jonka mielenkiinnon kohteet risteilevät eläinoikeuksista naisten SM-koripalloon ja thrash metalliin. Lisäksi hän on paras tuntemani hitsaaja. Lisätään tähän vielä ainutlaatuinen mykkäelokuvatietämys ja vilpiton kiinnostus elokuvahistorian ensimmäisiin vuosikymmeniin. Äidit, lukitkaa tyttärenne!

Se, että kirjoittaja jää tekstinsä taustalle, kuvaa Karia. Hän ei ole maineen ja mammonan perässä, vaan ainoastaan kulttuurityön. Hän on mies Forssan mykkäelokuvafestivaalien oivaltavien ohjelmistojen takana. Hän on se henkilö, jota elokuva-arkisto käyttää kaivattessaan ulkopuolista asiantuntija-apua kotimaisten elokuvien restauroinnissa.

Karkeasti arvioiden vuodet 1895–1933 käsittänyt ”mykkäkausi” oli elokuvataiteen kasvukipujen, uhmailen ja suurten oivallusten aikaa. Monet elokuvaharrastajat sivuuttavat nämä lähes 40 vuotta elokuvan historiaa silmänräpäyksessä. Kari on jo vuosia ollut tämän elokuvahistorian tärkein äänitorvi Suomessa. Kari on tehnyt valistustyötä pitkään Mykkä-elokuva-sivustollaan ja kahden esseekirjan muodossa.

Nyt Kari ilahduttaa meitä teoksella, joka pamauttaa tajun kankaalle sekä laajuutensa että tiiliskivimäisen olemuksensa ansiosta. Teoskokonaisuus tarjoilee nimensä mukaisesti lukijalle 1000 pirstaletta kulta-ajalta. Kari on sisällyttänyt mukaan lajityypin pitkän ja polveilevan historian, josta todisteena elokuvaesittelyitä kolmelta vuosisadalta!

Klassikoiden ja elokuvahistorian kulmakivien lisäksi Kari on etsinyt, tutkinut ja analysoinut eri maiden eri versioita samasta aiheesta (Carmenista jopa neljä erilaista versiota!), mikä on verraton saavutus. Kukaan ei pysty näkemään kaikkia maailman elokuvia ja kirjoittamaan niistä, mutta kirjallaan Kari pääsee melko lähelle mahdotonta unelmaa.

Olen liikuttunut siitä, että hän on jaksanut jakaa tietämystään ja rakkauttaan elokuvaan niin pyyteettömästi. Me, jotka olemme tunteneet Karin, olemme saaneet nauttia hänen loputtomasta avuliaisuudestaan. Vihdoin tämä asiantuntemus on myös kansien välissä laajan lukijakunnan nautittavana.

Otto Kylmälä

LUKUOHJEET

Elokuvat on lajiteltu aakkosjärjestykseen suomenkielisen nimen mukaan, joka on pääsääntöisesti poimittu Elonetin tietokannasta (www.elonet.fi). Toisinaan olen käyttänyt myös muita lähteitä (Internet Movie Database, Wikipedia, eri elokuvakirjat ja -julkaisut), sillä etenkin ennen vuotta 1920 ensi-iltansa saaneiden elokuvien kohdalla suomenkielisten nimien löytäminen on toisinaan ollut erittäin työlästä. Muutamissa tapauksissa olen käyttänyt eri yhteyksissä useammin esiintyvää uutta nimeä alkuperäisen suomennoksen sijasta – siksi Raoul Walshin *Fazil* (1928) on kirjattu rinnakkaisnimellä *Prinssi Fazil* eikä *Sheikin valkoinen vaimo*. Tällaisia tapauksia on vain muutama, joten uskon, että jokainen löytää kyllä etsimänsä.

Mikäli elokuvalla ei ole suomenkielistä nimeä, olen käyttänyt alkuperäistä. Sen alle olen merkinnyt hakasulkeisiin joko epävirallisen suomennoksen tai englanninkielisen nimen. Ensi-iltapäivämäärät on otettu Imdb:stä ja Elonetistä. Elokuvien pituuksia ei ole kirjattu siitä yksinkertaisesta syystä, että käytössä olleet kopiot ja versiot ovat saattaneet olla hyvinkin heikkolaatuisia aina kuvasta ja pyörimisnopeudesta lähtien. Elokuvien nimet on kursivoitu tekstissä ensimmäistä kertaa mainittaessa.

Tuotantotiedoissa esiintyvät lyhenteet tarkoittavat seuraavaa:

TY = tuotantoyhtiö
T = tuottaja
O = ohjaus
KS = käsikirjoitus
KU = kuvaus
LA = lavastus
LE = leikkaus
MA = maskeeraus
MU = musiikki
PU = puvustus
TE = tehosteet
V = välitekstit
A = animointi
D = dialogi
Ä = äänitys
N = näyttelijät

...JA NAISET RAKASTAVAT HEITÄ

Dancing Mothers

Naisen itsenäisyys tuntuu olevan miehelle kova pala purtavaksi, sillä niin kauan kuin Ethel Westcourt pitkästyä kotona ja antaa avio-puolisonsa juosta vieraissa ja tyttärensä not-kua ravintoloissa, kaikki on hyvin. Kun äiti saa lopulta tarpeekseen ja päättää vastata samalla mitalla, on ihmissuhdesotku valmis. Vaikka juonenkäänteet ovat hyvin saippua-oopperamaisia, on elokuvalla myös vahvaa ajatonta kaikupohjaa. Se osoittaa ilman selkeitä pelisääntöjä toimivan parisuhteen haavoittuvaisuuden, mutta myös sukupolvien samankaltaisuuden: vaikka vanhemman sukupolven edustajilla ei ole kovinkaan korkeaa käsitystä nuorison tavoista ja moraalista, he käyttäytyvät usein aivan samalla tavalla kuin jälkikasvunakin.

Hyvin roolitettu elokuva – etenkin Alice Joyce ja Clara Bow ovat mahtavia – joka päättyy juuri sellaiseen finaaliin kuin pitääkin. Valitettavasti *...ja naiset rakastavat heitä* on jäänyt vieläkin suoremmin jazz-ajan henkeen ja ihmissuhdeleikkeihin takertuvien seuraajiensa varjoon. Bow'n ensimmäinen elokuva Paramountille, tästä alkoi hänen lopullinen nousunsa tähtiin.

1926 YHDYSVALLAT

TY: Famous Players-Lasky Corporation, Paramount Pictures. T + O: Herbert Brenon. KS: Forrest Halsey (Edmund Gouldingin ja Edgar Selwynin näytelmästä). KU: J. Roy Hunt. LA: Julian Boone Fleming. PU: Lucile.

N: Alice Joyce (Ethel Westcourt), Norma Trevor (Hugh Westcourt), Clara Bow (Catherine "Kittens" Westcourt), Conway Tearle (Gerald Naughton), Dorothy Cummings (Iva Mazza-rene), Donald Keith (Kenneth Cobb).

Ensi-ilta: 1.3.1926 / 8.11.1926

3 INTOHIMOA

The Three Passions

"Tanssi, jazz ja samppanja eivät voi olla koko elämä", puuskahtaa rikkaan laivanvarustajan poika rakastetulleen ja alkaa etsiä arkeensa uutta, henkisesti rikkaampaa sisältöä. Rex Ingramin viimeisen mykkäelokuvan aihetta

parjattiin vanhanaikaiseksi, mutta siitä huolimatta rahan palvomista ja maallisten himojen turmiollisuutta alleviivaava elokuva antaa ajateltavaa myös nykykatsojalle. Vaikka Ingram esittääkin rikkaat ylpeinä ja itsekeskeisinä nautinnon etsijöinä, ei hän tee köyhistäkään pyhimyksiä – kaikilla ihmisillä on oma sarka kynnettäväänään. Ingram-elämäkerran kirjoittaneen Liam O'Learyn mukaan tarina toistaa Fritz Langin *Metropoliksen* (1927) ydinideaa, jonka mukaan "aivojen ja käsien välittäjänä täytyy olla sydän".

3 intohimoa sai huonon vastaanoton ja se katosi nopeasti markkinoilta. Täydellinen kopio on oletettavasti kadonnut ja tätä nykyä nähtävillä oleva lyhennetty versio on Gosfilmofondin arkiston löytöjä.

1928 ISO-BRITANNIA

TY: St. George's Productions. T + O: Rex Ingram. KS: Rex Ingram (Cosmo Hamiltonin romaanista). KU: Léonce-Henri Burel. LA: Heinrich Kleys. LE: Arthur Ellis.

N: Ivan Petrovich (Philip Wrexham), Shayle Gardner (varakreivi Bellamont), Clare Eames (Lady Bellamont), Alice Terry (Lady Victoria Burlington), Andrews Engelmann (kalju mies), Leslie Faber (isä Alousiys), Gerald Fielding (Bobbie).

Ensi-ilta: joulukuu 1928 / 8.4.1929

AARNE-HERRAN RAHAT

Herr Arnes pengar. En vinterballad i 5 akter
Mauritz Stillerin pääteoksena pidetty *Aarne-herran rahat* on Selma Lagerlöfin novelliin perustuva balladi kolmesta skotlantilaisesta palkkasotilaasta. Kustaa Vaasan joukoissa taistelleet sotilaat vangitaan, mutta heidän onnistuu paeta ja pakomatkan aikana he syöllistyvät veritekoon, joka uhkaa viedä heidät hirsipuuhun. Pakomatka Ruotsista Skotlantiin keskeytyy, koska meri on jäässä, joten murhamiesten ei auta kuin odottaa kevättä ja toivoa, ettei heidän tekemänsä rikos selviä siihen mennessä.

Aarne-herran rahat lukeutuu mykän kauden suuriin mestariteoksiin. Julius Jaenzonin kuvaus on loisteliasta ja lähestulkoon jokainen kuva kuin maalaus: harvoin on

talvimaisemia käytetty yhtä hyvin hyödyksi kuin tässä elokuvassa. Tuotantopuoli on toteutettu huolellisesti aina pienintä yksityiskohtaa myöten. Tarinan jännite pysyy vahvana loppuun asti ja elokuva huipentuu tavalla, jota ei hevin unohda. Lopun hautajaisaattue on todennäköisesti vaikuttanut sekä Fritz Langin *Niebelungen lauluun* (1924) että Sergein Eisensteinin *Iivana Julmaan* (1944). Gustaf Molander ohjasi aiheesta uusintaver-sion vuonna 1954.

1919 RUOTSI

TY: Svenska Biografteatern. T: Charles Magnusson. O: Mauritz Stiller. KS: Gustaf Molander, Mauritz Stiller (Selma Lagerlöfin novellista). KU: J. Julius (Julius Jaenzon). LA: Harry Dahlström, Alexander Bako. PU: Axel Esbensen.

N: Mary Johnson (Elsalill), Richard Lund (Sir Archie), Erik Stocklassa (Sir Philip), Bror Berger (Sir Donald), Wanda Rothgardt (Berghild), Hjalmar Selander (Aarne-herra), Concordia Selander (Aarnen vaimo).

Ensi-ilta: 28.9.1919 / 3.12.1919

AATAMIN PUVUSSA JA VÄHÄN EEVANKIN

1930-luvulle tultaessa äänielokuvan lopullinen läpimurto myös Suomessa oli vain ajan kysymys. Ensimmäiset äänielokuvat saapuivat Helsinkiin syksyllä 1929, mutta omia tuotantoja jouduttiin odottamaan vielä reilun vuoden ajan. Ensimmäisenä tilanteeseen reagoi Suomi-Filmi, joka päätti kesken jälki-tuotantovaiheen muokata Agapetuksen romaaniin pohjautuvasta komediasta *Aatamin puvussa ja vähän Eevankin* ääniversiön. Jos oikein tarkkoja ollaan, musiikin lisäksi elokuvassa kuullaan muutama laulu ja äänitehoste. Tämä kuitenkin riitti aikalaisyleisölle, sillä elokuva oli valmistusvuotensa suuria menestyksiä. Aihe on sitemmin filmattu vielä kolmesti (1940, 1959, 1971).

Maaseudulle sijoittuva seikkailuhupailu oli näyttelijänä paremmin muistetun Jaakko Korhosen esikoisohjaus. Osaavan työryhmän avustuksella Korhonen onkin onnistunut siirtämään vauhdikkaan tarinan valkokankaalle varsin mallikkaasti. Vuoropuhelu on erityisen

onnistunutta, ja vaikka välitekstit kieltämättä laskevatkin tehoa, Korhosella on taito rytmittää puhejaksoit muun toiminnan joukkoon ilman, että kokonaisuus kärsii. Miespääosa-kaksikko on mainio, mutta muut näyttelijät jäävät harmillisen kasvottomiksi. Elokuva jäi Carl von Haartmanin *Kajastuksessa* (1930) debyyttinsä tehneen Elsa Segerbergin toiseksi ja samalla viimeiseksi elokuvaroo-liksi, sillä hän kuoli kolme vuotta myöhemmin tuberkuloosiin.

1931 SUOMI

TY: Suomi-Filmi Oy. T: Erkki Karu. O: Jaakko Korhonen. KS: Jaakko Korhonen (Agapetuksen romaanista). KU: Eino Kari. LA: Carl Fager. MA: Hannes Kuokkanen.

N: Joel Rinne (Himanen), Elsa Segerberg (Alli, nimismiehen tytär), Yrjö Tuominen (luutnantti Paavo Kehkonen), Kaarlo Saarnio (asemapäällikkö Viirimäki), Uuno Montonen (Kalle Vikström, vankikarkuri), Heikki Välsä (nimismies).

Ensi-ilta: 2.2.1931

AAVIKON KULKURI

Tumbleweeds

William S. Hart esittää viimeisessä elokuvassaan ikääntynyttä karjatilan työnjohtajaa, joka kieltäytyy hyväksymästä hallituksen kaavailemia maanomistus uudistuksia. Hänen mielensä muuttuu, kun hän tapaa kuniin Mollyn, jonka kanssa haluaa asettua aloilleen. Elokuva on tyylikäs lopetus vanhalle lännenmiehelle, jota Peter von Bagh kuvaa ”sankariksi, kuin maan päälle astu-neeksi Kristukseksi, jonka sanomisissakin oli usein raamatunlauseiden sävyä”. *Aavikon kulkurista* on lyhyt jakso Martin Scorsesen Georges Méliès -tribuutissa *Hugo* (2011).

1925 YHDYSVALLAT

TY: William S. Hart Productions. T: William S. Hart. O: King Baggott. KS: C. Gardner Sullivan (Hal G. Evartsin tarinasta). KU: Joseph H. August.

N: William S. Hart (Don Carver), Barbara Bedford (Molly Lassiter), Lucien Littlefield (Kentucky Rose), J. Gordon Russell (Noll Lassiter),

Richard R. Niell (Bill Freel), Jack Murphy (Bart Lassiter), James Gordon (Joe Hinman).
Ensi-ilta: 20.12.1925 / 12.9.1927

THE ACE OF HEARTS

Salaperäinen veljeskunta kokoontuu päättämään erään merkittävän henkilön likvidoinnista. Tehtävän saaneelle se on kunnia-asia, mutta viimeinen yö vastavihityn vaimon kanssa saa hänet epäroimään ja lopulta satuma muuttaa suunnitelmat toisiksi. Tunnelmallisesti ja ripeästi alkava rikoselokuva latisuu pian alun jälkeen heikoksi melodraamaksi ja päättyy lopulta hyvin odotettuun loppuratkaisuun. Elokuvan jaksojen nimeäminen kulloistenkin tapahtumien mukaan on miellyttävä yksityiskohta. Sydänsuruissa riutuvan Lon Chaneyn roolisuoritus jää kauas hänen parhaistaan, eikä toista miespääosaa esittävä John Bowers ole juuri sen parempi. Mykän kauden tähtenä loistaneen Bowersin ura päättyi äänielokuvan myötä, jonka seurauksena hän alkoholisoitui ja hukuttautui 50-vuotiaana vuonna 1936.

1921 YHDYSVALLAT

TY: Goldwyn Pictures. O: Wallace Worsley.
KS: Ruth Wightman (Gouverneur Morrisin tarinasta). KU: Donovan Short. LA: Cedric Gibbons.
N: Lon Chaney (Farallone), John Bowers (Forest), Leatrice Joy (Lilith), Hardee Kirkland (Morgridge), Raymond Hatton (murhan kohde), Edwin N. Wallow (kemisti).
Ensi-ilta: 17.9.1921 / ---

AELITA

Sisällissodan jälkeiseen Neuvostoliittoon sijoitettu tieteiselokuva, jossa avaruusmatkailusta innostunut insinööri rakentaa avaruusaluksen ja matkustaa Marsiin, josta on tietävästi lähetetty signaali maanpäällisten radioasemien tallennettavaksi. Marsissa insinööri rakastuu kuningatar Aelitaan ja on mukana vallankumouksessa, jonka seurauksena maan alle pakotetut työläiset nousevat valtaan kuin neuvostovaltiossa konsanaan. Elokuva menestyi ilmestyessään hyvin, mutta joutui sittemmin puolueen hyllyttämäksi ja

oli pitkään vaikeasti nähtävissä. Tänä päivänä *Aelita* tunnustetaan aiheellisesti science fiction -elokuvan perusteokseksi.

Aelita on epätasaisuudestaan huolimatta mielenkiintoinen ja omaperäinen lisä propagandasanomissaan kylpevien neuvostoklassikoiden joukossa. Vaikka elokuva muistetaan parhaiten kubistisesti lavastetuista Mars-jaksoistaan, on kyseessä ennemminkin ihmissuhdedraama, jonka useimmat juonenkäännteet käydään Moskovassa. Se osoittaa, ettei uuden ja uljaan maan rakentamisen aikana ole suotavaa heittäytyä kuvitelmien valtaan, vaan on keskityttävä omaan tekemiseen ja oman perheen hyvinvoinnin vaalimiseen. Lopun valtataisteluilla on näin jälkikäteen katsottuna painajaismainen kaiku Josif Stalinin tulevia tekoja ajatellen.

1924 NEUVOSTOLIITTO

TY: Mežrabpomfilm. O: Jakov Protazanov.
KS: Fjodor Otsep, Aleksei Faiko (Aleksei Tolstoin tieteisromaanista). KU: Emil Šjuneman, Juri Željabužski. LA: Sergei Kozlovski. PU: Aleksandra Ekster.
N: Nikolai Tsereteli (insinööri Los/Spiridonov), Valentina Kuindži (Nataša, Losin vaimo), Pavel Pol (keinottelija Ehrlich), Igor Iljinski (etsivä Kravtsov), Nikolai Batalov (Gusev), (Maša, Gusevin vaimo), Julia Solntseva (Aelita), Juri Savadski (Gor).
Ensi-ilta: 25.9.1924 / 20.1.2008

L'AFFAIRE DREYFUS

[Dreyfusin oikeudenkäynti]

Elokuvataikurina ja trikkimestarina muistettu Georges Méliès ohjasi myös aikalaiskuvauksia, joista tunnetuimpiin lukeutuu ajan-kohtaista poliittista tapahtumasarjaa käsittelevä ”*Dreyfusin oikeudenkäynti*”. Aiheeseen tarkasti tutustunut Méliès dramatisoi maanpetoksesta syytetyn juutalaisupseerin vangitsemisen yhteentoista kohtaukseen. Kauti maalatut lavasteet ja vaikuttavasti luodut tehosteet antavat elokuvalla vahvaa realistista painotusta ja lehtimiesten käsirsy, jossa tavallisesti tapahtumia syrjässä tarkkailleva kamera asetetaan keskelle yhteenottoa, osoittaa Mélièsin hallinneen myös dynaa-

misen elokuvakerronnan. Korkeasta iästään huolimatta kyseessä on elinvoimainen ja hyvin rakennettu kokonaisuus, seitsemännen taiteen ensimmäisiä hätkähdyttäviä mestariteoksia.

1899 RANSKA

TY: Star Film. T + O: Georges Méliès.

N: Georges Méliès (Fernand Labori).

Ensi-ilta: syyskuu 1899 / ---

AGRIPPINA, NERON ÄITI

Agrippina

Italialaisen elokuvan ensimmäiset vuodet olivat täynnä historiallisten tapahtumien tulkintoja ja henkilökuvia. Niin vaikuttavia ja huolitellusti luotuja kuin nämä elokuvat olivatkin, niiden kieli oli kömpelöä ja alkeellista. Tyylikkäästi rekonstruoidut historiakuvaukset olivat pitkälti toistensa kaltaisia, joten kiinnostavista aiheistaan huolimatta nämä elokuvat alkavat hyvin nopeasti kyllästyttää. Enrico Guazzonin *Agrippina, Neron äiti* on hyvä esimerkki italialaisen elokuvan heikkouksista ja vahvuuksista.

Agrippinan tarina on mitä mielenkiintoisin, olihan keisari Neron äitinä muistettun naisen elämä Rooman valtakunnan hovissa täynnä juonitteluja ja valtataisteluja, kunnes kaikki päättyi hänen poikansa tilaamaan murhaan. Guazzonin elokuva käsittelee näitä tapahtumia jäntevästi, mutta luonteva jatkumo puuttuu, jolloin kohtaukset jäävät kuin kuvitetuiksi tapahtumiksi menneisyydestä. Draama ei kasva täysiin mittoihin ja tarinaan jäävät aukot saattavat herättää hämmennystä, joskin ilmestymisaikanaan ongelma koettiin vähäisemmäksi. Tyylietoisesti luotu miljöö paikkaa onnistuneesti elokuvan heikkouksia.

1911 ITALIA

TY: Società Italiana Cines. O + LA + PU: Enrico Guazzoni. KS: Carlo Muccioli, Walter Rinaldi.

N: Maria Gasparini (Agrippina), Amleto Novelli (Britannicus), signora Sturla (Locusta), Giovanni Dolfini (orja), Cesare Moltini (Anicetus).

Ensi-ilta: 13.1.1911 / 30.1.1911

AHNEUS

Saituri

Greed

Kaikkien aikojen vaikuttavin rahanhimoista kertova elokuva perustuu Frank Norrisin kirjoittamaan, tositapaukseen pohjautuvaan romaaniin McTeague (1899), jonka Erich von Stroheim filmasi arvostelijoiden mukaan ”välimerkki välimerkiltä” – tämä ei itse asiassa pidä paikkaansa, sillä Stroheim lavensi materiaalia pitkällä prologilla, johon kirjailija oli käyttänyt alle puoli sivua. Prologista, kuten paljosta muustakin, on tänä päivänä nähtävissä vain rippeitä.

Universallita potkut aiemmin saanut Stroheim sai The Goldwyn Companylta kahden elokuvan mittaisen sopimuksen ja vapauden valita itse aiheensa. Stroheim oli jo pitkään haaveillut Norrisin romaanin filmamisesta ja vaikka se oli tehty jo kertaalleen aiemmin (*Life's Whirlpool*, 1916), ei hän antanut tämän häiritä. Ohjaajan suuret suunnitelmat romuttuivat kuitenkin siinä vaiheessa, kun The Goldwyn Company fuusioitui Metron kanssa ja uuden yhtiön tuotantoon tulivat Louis B. Mayer ja Irving Thalberg, Stroheimin vanha vihollinen Universalin ajalta.

Kaikkien päähenkilöiden kuolemaan johtavan tarinan ainoat ylevät henkilöt saksittiin leikkaamon lattialle, kun studio päätti silpoa Stroheimin yli viisituntisen vision pariin tuntiin (ohjaajan alkuperäinen leikkaus oli lähes kymmenen tunnin mittainen). Tämäkin oli liikaa sekä yleisölle että kritikoille, jotka teilsivät elokuvan lähes kaikkialla. Vuosikymmenten saatossa kritiikki on vaihtunut ylistykseksi.

Typistyksistä huolimatta elokuva toimii loistavasti joka osa-alueella. Stroheim tavoittaa henkilöiden sielujen mustimmatkin syöverit tavalla, joka hätkähdyttää nykykatsojaakin. Amerikkalainen unelma ei johdakaan onneen ja autuuteen, vaan psykologiseen ja sosiaaliseen syösykierteeseen, jossa rakastavaisista tulee toisiaan rajattomasti kiduttavia ihmishirviöitä ja josta ainoa pois-pääsymahdollisuus on kuolema. Romahdus on esitetty konstailemattomasti ja kiihottomasti ja kohtaukset, joissa näemme Trinan

hypsilemässä sairaalloisesti rahojaan tai ostamassa Macille vanhentunutta lihaa, ”joka ei kelpaisi koirallekaan”, ovat vielä nykyäänkin vahvoja ja mieleenpainuvia.

Stroheim vaati näyttelijöiltään täydellistä sitoutumista työhön. Hän eristi Zasu Pittsin perheestään yhdeksän kuukauden ajaksi poistaakseen hänestä kaiken inhimillisen lämmön. Aidoilla tapahtumapaikoilla tehdyt kuvaukset huipentuivat Kuolemanlaaksoon, jossa lämpötila kohosi päiväsikaan yli kuuteenkymmenen celsiusasteeseen. Tämä ei kuitenkaan hillinnyt ohjaajaa, joka vaati näyttelijöitään vielä kerran antamaan kaikkensa kliimaksissa, jossa entiset ystävät käyvät kuolinkamppailuaan. ”Tapelkaa, tapelkaa, yrittäkää vihata toisianne kuten vihaatte minua!” Stroheim huusi ja piiskasi Jean Hersholtin ja Gibson Gowlandin uransa hienoimpiin roolisuorituksiin. ”Kaikki oli loppujen lopuksi sen arvoista”, Hersholt kertoi myöhemmin.

1924 YHDYSVALLAT

TY: The Goldwyn Company/Metro-Goldwyn Pictures. T: Samuel Goldwyn, Erich von Stroheim/Louis B. Mayer, Irving Thalberg. O: Erich von Stroheim. KS: Erich von Stroheim, June Mathis (Frank Norrisin romaanista McTeague). KU: Wm. H. Daniels, Ben F. Reynolds. LA: Cedric Gibbons, Richard Day. LE: Jos. W. Farnham. MU: Leo Kempinski. V: June Mathis. Värisävytys: Handschiegl Process. N: Gibson Gowland (John McTeague), Zasu Pitts (Trina Sieppe), Jean Hersholt (Marcus), Chester Conklin (hra Sieppe), Sylvia Ashton (rva Sieppe), Dale Fuller (Maria Macapa), Tempe Pigott (rouva McTeague), Cesare Gravina (Zerkow).

Ensi-ilta: 4.12.1924 / 1926

AINOASTAAN NAISILLE

Be My Wife

Seurustelun ja avioliiton eri vaiheiden ympärillä pyörivä elokuva lienee Max Linderin toisen Yhdysvaltojen-matkan tuntemattomin, mutta omasta mielestäni silti paras. Käsikirjoituksesta ja ohjauksesta vastannut tähti kierrättää kaikkia tämänkaltaisten elokuvien

kliseitä, mutta tekee sen onnistuneesti – samalla on hauskaa tarkkailla gageja ja pohtia, kuka mykkäkaudella lainasikaan ja keneltä. Kekseliäimmät vitsit sijoittuvat muotimaailmaan: ensin Max kuvittelee muotinäytöksen yleisöä mallien esittämiin vaatteisiin, ja myöhemmin näemme, kuinka muotialonki muuttuu nappia painamalla intiimiksi tapaa-mistilaksi ja päinvastoin.

1921 YHDYSVALLAT

T: Max Linder Productions. T + O + KS: Max Linder. KU: Charles J. Van Enger.

N: Max Linder (Max), Alta Allen (Mary), Caroline Rankin (Agatha-täti), Lincoln Stedman (Archie), Rose Dione (Madame Coralie), Charles McHugh (herra Coralie), Viora Daniels (Madame DuPont), Arthur Clayton (herra DuPont).

Ensi-ilta: joulukuu 1921 / 1.4.1923

AIVAN TUIKI HULLU

When the Clouds Roll By

Douglas Fairbanksin kuvaajana aiemmin toiminut Victor Flemingin ensimmäinen ohjaustyö naureskelee taikauskolle ja psykiatrialle yhdistäen ne taitavasti romanssikuvioihin ja taloudellisiin kieroiluihin. Lennokas, loppumattomalla energialla ladattu komedia kertoo miljonääristä (Fairbanks), jota päästään vinksauttanut tiedemies yrittää ajaa itsemurhaan. Romanssikuviot ohjaavat miljonäärin elämän takaisin raiteilleen ja lopulta tiedemiehenkin henkilöllisyys selviää. Painajaisjakso on kertakaikkisen loistava, erikoistehosteet vaikuttavia ja näyttelijät erinomaisia. Mainion Fairbanks-teoksen kirjoittaneen Jeffrey Vancen mielestä kyseessä on tähden paras moderniin aikakauteen sijoittuva komedia, Antti Alanen puolestaan pitää sitä yhtä kekseliäännä ja hauskana kuin Buster Keatonin parhaita elokuvia.

1919 YHDYSVALLAT

TY: Douglas Fairbanks Pictures Corp. T: Douglas Fairbanks. O: Victor Fleming. KS: Tom J. Geraghty (Fairbanksin tarinasta). KU: Harris Thorpe, William C. McGann. LA: Edward M. Langley.

N: Douglas Fairbanks (Daniel Boone Brown), Kathleen Clifford (Lucette Bancroft), Frank Campeau (Mark Drake), Ralph Lewis (Curtis Brown), Daisy Robinson (Bobbie De Vere), Herbert Grimwood (tri Ulrich Metz).
Ensi-ilta: 28.12.1919 / 12.4.1925

AJOMIES

Körkarlen

Selma Lagerlöfin vuonna 1912 kirjoittama ja Victor Sjöströmin yhdeksän vuotta myöhemmin ohjaama *Ajomies* on kertomus alkoholiin mieltyneestä laitapuolen kulkijasta David Holmista, joka kuolee juuri, kun vuosi vaihtuu. Vanhan legendan mukaan tuolloin kuolleesta henkilöstä tulee ajomies, kuolleiden sieluja vuoden ajan keräävä Kuoleman pyyteetön palvelija, jolla ei ole valtaa elävien tekoihin. Kun ajomies saapuu noutamaan Davidin sielua, tämä tunnistaa tulijan entiseksi ystäväkseen Georgesiksi. Ennen kuin Davidin on aika päättää maallinen vaelluksensa lopullisesti, hän käy Georgesin kanssa elämäntaipaleensa läpi nähdäkseen, mitä on itselleen ja läheisilleen tehnyt.

Ajomies on sekä kertomuksena että elokuvana monitasoinen ja sitä pidetään yhtenä taiteenalanansa merkittävimmistä ja eniten vaikuttaneista teoksista. Kuvastoltaan se edustaa selkeästi kauhua, ovathan viikatetta kantava ja aaverattaineen paikalle saapuva Kuoleman apumies tuttuja näkyjä jo vuositokojen ajalta. Pohjimmiltaan kyseessä on kuitenkin kristillisiä arvoja – anteeksiannon ja katumuksen tärkeyttä – painottava tarina siitä, kuinka kaikki tekome vaikuttavat ympäristöömme ja kuinka aina on mahdollista kääntää elämässä uusi, puhdas sivu. Ja onhan Ajomies tietysti myös suuri rakkauselokuva, jossa rakkauden kohde ei ole enempää eikä vähempää kuin itse elämä.

Ajomies on suurenmoinen elokuva myös ulkoisilta avuiltaan. Päällekkäisotoksin toteutetut jaksot, joissa David ja Georges kulkevat elävien maailmassa, ovat matemaattisen tarkkoja ja täynnä kekseliäitä yksityiskohtia – suotta ei kuvaajana toiminutta Julius Jaenzonia pidetty mestarina alallaan. Svensk Filmindustrin päälavastaja Axel Esbensen on

apulaisineen luonut puolestaan täysin uskotavan miljöön, jossa voi aistia savunkatkuisten kapakoiden tai vaatimattomien köyhälistöasuntojen kylmyyden joka solullaan. Visio yöstä, pakkasesta, kuolemasta ja elämänliekin hiipumisesta on unohtumaton. Charles Chaplin piti Ajomiestä yhtenä maailman parhaista elokuvista. Tähän näkemykseen on helppo yhtyä.

Elokuva menestyi loistavasti myös kansainvälisillä markkinoilla. Tarina on sittemmin filmattu kahdesti uudelleen (1939, 1958) mutta ilman alkuperäisen menestystä. Ingmar Bergman ohjasi Per Olov Enquistin Kuvantekijät-näytelmän pohjalta Ajomiehen teosta kertovan televisioelokuvan vuonna 2000.

1921 RUOTSI

TY: Svensk Filmindustri. O: Victor Sjöström. KS: Victor Sjöström (Selma Lagerlöfin novellista). KU: Julius Jaenzon. LA: Axel Esbensen, Alexander Bakó. MU: Ture Rangström.

N: Victor Sjöström (David Holm), Hilda Borgström (rouva Holm), Tore Svennberg (Georges), Astrid Holm (sisar Edit), Concordia Selander (hänen äitinsä), Lisa Lundholm (Maria).

Ensi-ilta: 1.1.1921 / 24.2.1921

ALEKSANTERI SUURI

Alexander den store

Thomas Graal -elokuvien välissä valmistunut, tanskalaiseen näytelmään perustuva komedia hienostoravintolan hovimestarista, jonka uralle sattuu kaikenlaista kommelusta. Mauritz Stillerin kaltaiset teatteriveteraanit onnistuivat yleensä muokkaamaan näytelmät myös elokuviksi, mutta valitettavasti *Aleksanteri suuri* ei lukeudu näihin teoksiin. Katsojalla on koko ajan tunne vuoropuhelun tarpeellisuudesta, sillä mykän elokuvan keinoin esitettynä juonenkäänteet eivät tunnu elinvoimaisilta. Välitekstit ovat pitkiä ja paikoin hyvin selittäviä, mutta niistä puuttuu rytmitys ja lennokkuus – näin komedian hauskuus jää puolittiehen ja ainoastaan muutama kohtaus onnistuu nostamaan hymyn katsojan huulille. Toinen ongelma liittyy

hahmoihin: niitä on liikaa ja ne ovat persoonattomia. Teodor Lampen rooli oli sittemmin *Majakka ja Perävaunu* -elokuviissa jälkimmäistä roolia tulkinneen Harald Madsenin valkokangasdebyytti.

1917 RUOTSI

TY: Svenska Biografteatern. O: Mauritz Stiller. KS: Mauritz Stiller (Gustav Esmannin näytelmästä). KU: Julius Jaenzon. TE: Nils Elffors. N: Hauk Aabel (Alexander Nyberg), Arthur Alftán (Mönther), Gucken Cederborg (Thea Mönther), Lili Ziedner (Bera Mönther), Hjalmar Lauritz (Axel Bryde), Albin Lavén (kamariherra Bryde, hänen isänsä), Anna-Lisa Lindzén (Filippa Ottesen).

Ensi-ilta: 12.11.1917 / 26.1.1919

ALGOL

Algol. Tragödie der Macht

Tohtori Caligarin kabinetin (1920) vanavedessä syntynyt erikoinen kertomus kaivostyöläisestä, joka saa haltuunsa salaperäisen voimanlähteen ja sen avulla hänestä tulee koko maailman mahtavin mies. Elokuvan kerrotaan juontavan juurensa maailmansodan jälkeiseen energiapulaan, mutta ainakin näin jälkikäteen katsottuna se on myös pelottavan profeettallinen kuvaus maailman herruutta tavoittelevasta ja naapurikansoja – ”maanviljelijäkansoja” – alistavasta hallitsijasta. Emil Jannings on hyvä valinta pääosaan, mutta nimihahmoa esittävä John Gottowt varastaa kaikki kohtaukset, joissa hän esiintyy. Ulkoasunsa suhteen caligarismia ja realismia onnistuneesti sekoittava *Algol* lukeutuu scifielokuvan perusteoksiin ja sen soisi saavan runsaammin huomiota osakseen.

1920 SAKSA

TY: Deutsche Lichtbild-Gesellschaft e.V. O: Hans Werckmeister. KS: Hans Brenner, Fridel Koehne. KU: Axel Graatkær, Herman Kircheldorff. LA: Walter Reimann. N: Emil Jannings (Robert Herne), Hanna Ralph (Maria Obal), John Gottowt (Algol), Gertrud Welcker (Leonore Nissen), Ernst Hofmann (Reginald Herne), Käthe Haack

(Magda Herne), Hans Adalbert von Schlettow (Peter Hell Sr./Peter Hell Jr.), Erna Morena (Yella Ward).

Ensi-ilta: 3.9.1920 / 7.11.1921

ALIAS JIMMY VALENTINE

Karhea realismi kohtaa taiteellisen tyyllitelyn rikoselokuvassa, jossa kuuluisa kassakaappivaras jättää rakastumisen myötä konnuudet sikseen ja alkaa elää kunniallista elämää. *Alias Jimmy Valentine* edustaa samaa rikoselokuvan suuntausta kuin Raoul Walshin *Maanalainen New York* (1915), mutta ei ole tarinansa tai toimintajaksojensa osalta sen virein – etenkin loppuhuipentuma on turhan yllätyksetön ja ennalta arvatava. Yläviistosta kuvattu pankkiryöstö on kekseliäs yksityiskohta, Sing Singin jakso tarjoaa puolestaan historian siipien havinaa kaikille maailmankuulun vankilan historiasta kiinnostuneille. Muut mykkäkaudella kuvatut versiot (1920, 1928) ovat kadonneet.

1915 YHDYSVALLAT

TY: Peerless Productions. T: William A. Brady. O: Maurice Tourneur. KS: Maurice Tourneur (Paul Armstrongin näytelmän ja O. Henryn tarinan pohjalta).

N: Robert Warwick (Jimmy Valentine), Robert Cummings (etsivä Doyle), Alec B. Francis (Bill Avery), John Hines (Red Joclyn), David Flanagan (Cotton), Ruth Shepley (Rose Fay).

Ensi-ilta: 22.2.1915 / ---

ALL NIGHT

Erkki Karun lyhytelokuvaa *Kun runoilija muuttaa* (1927) muistuttava komedia rikkaista kaveruksista, jotka joutuvat pakon sanelemina valehtelemaan henkilöilisyytensä miljonääreille, joka haluaa tehdä heidän kanssaan suuret kuparikaivoskaupat. Juoni ei yllepeile kekseliäisyydellään, mutta tarjoaa muutamat hyvät naurut ennen kuin latistuu ja vitsit alkavat venyä kohtuuttomuuksiin. Rudolph Valentino on huomattavasti enemmän elementissään rikkaana poikamiehenä kuin *Sheikin* (1921) kaltaisena eksoottisena ja siloposkisena rakastajana.

1918 YHDYSVALLAT

TY: Universal. O: Paul Powell. KS: Fred Myton (Edgar Franklinin tarinasta).

N: Carmel Myers (Elizabeth Lane), Rudolpho di Valentina (Richard Thayer), Charles Dorian (William Harcourt), Mary Warren (Maude Harcourt), William Dyer (Bradford).

Ensi-ilta: 30.11.1918 / ---

ALLE RÄDER STEHEN STILL

[The Wheels Stop Turning]

Mahdollisesti vanhasta saksalaisesta työvästön laulusta (1863) innoituksensa saanut elokuva kertoo lakosta, sen taustoista ja vaikutuksista. Lopputulos on kaukana Sergei Eisensteinin näkemyksistä, mutta elokuva sisältää silti muutamia todella vaikuttavia hetkiä luokkien törmäyksestä, jossa radikaalein aines on tuttuun tapaan valmis menemään äärimmäisyyksiin ja aloittamaan terrorin. Siksi onkin harmillista, että tekijäryhmä on ujuttanut juoneen kosolti melodramaattisia käänteitä, joita ilmankin elokuva olisi tullut hyvin toimeen. Kameramiehenä toimineesta Phil Jutzista tuli myöhemmin menestyksekkäs ohjaaja.

1921 ITÄVALTA

TY: Olympic-Film Wien. O: Franz Höbling. KS: Louis Nerz. KU: Phil Jutzi.

N: Magda Sonja (Herta Felger), Franz Höbling (Karas/Heinz Weigand), Louis Nerz.

Ensi-ilta: 18.3.1921 / ---

ALPPIEN SALAISUUS

Der Heilige Berg

Natsiyhteysistään muistetun Leni Riefenstahlin ensimmäinen pääosasuoritus. Alpeille sijoitettu kolmiodraama ei voi ylpeillä juonellaan, mutta yltäkylläinen ja rikas kuvasto viehättää edelleen. Saksalaisten mieltymys suureellisuuteen näkyi kaikkialla aina luontokuvista lopun fantasiajaksoon, jossa tarinan rakastavaiset astelevat jäästä veistetylle alttarille. Draamaa koettiin myös kuvauksissa, sillä Riefenstahlin suhteet muihin miesnäyttelijöihin kiristivät välejä ohjaaja Arnold Fanckin. Lasketteluonnettomuudet ja sääongelmat viivästyttivät kuvauksia ja nostivat

budjetin yli suunnitellun, mutta siitä huolimatta *Alppien salaisuus* pääsi jaloilleen ja siitä tuli Fanckin ensimmäinen kansainvälinen menestyselokuva.

1926 SAKSA

TY: Ufa. O + KS + LE: Tri. Arnold Fanck. KU: Sepp Allgeier, Albert Benitz, Helmar Lerski, Hans Schneeberger.

N: Leni Riefenstahl (Diotima), Luis Trenker (Karl), Ernst Petersen (Vigo), Frida Richard (äiti), Friedrich Schneider (Colli), Hannes Schneider (vuoristo-opas).

Ensi-ilta: 17.12.1926 / 11.4.1927

ALRAUNE – JUMALTEN UHMAAJA

Alraune / Jumalten uhmaaja

Alraune

Kuolleiden ruumiinosilla operoineen Victor Frankensteinin ja muinaisella loitsulla savipatsas Golemin henkiin herättäneen rabbi Löw'n varjoon on aina jäänyt kolmas Jumalaa leikkinyt hahmo, nimittäin Hanns Heinz Ewersin luoma Jakob ten Brinken. Hirsipuun alta keskikäynnä kaivetusta Alraune-juuresta elollisen olennon luova ten Brinken on esiintynyt valkokankaalla useasti, tunnetuin tulkinnoista lieenee saksalaisen kauhuelokuvan "isoisän" Paul Wegenerin käsialaa.

Alraune – jumalten uhmaaja on tunomainen tarina luojaansa vastaan nousevasta olennosta, joka Frankensteinin hirviön tavoin kaipaa vain rakkautta ja hyväksyntää ainaisen torjutuksi tulemisen sijaan. Aikoinaan varsin rohkeana pidetty elokuva näytetään nykykatsojalle ummehtuneelta moraalisaarnalta, jonka mukaan luontoa ja Jumalan lakeja ei tulisi peukaloida, siitä kun ei seuraa mitään hyvää. Wegener ja nimiosan esittävä Brigitte Helm onnistuvat rooleissaan mainiosti, mutta muilta osin Alraune on pahoin vanhentunut keskinkertaisuus.

1928 SAKSA

TY: Ama-Film GmbH Berlin. T: Helmut Schreiber. O: Henrik Galeen. KS: Henrik Galeen (Hanns Heinz Ewersin romaanista). KU: Franz Planer. LA: Max Heilbronnen, Walter Reimann.

N: Brigitte Helm (Alraune), Paul Wegener (Jakob ten Brinken), Ivan Petrovich (Franz Braun), Wolfgang Zilzer (Wölfchen), Mia Pankau (ilotyttö), Valeska Gert (tyttö kadulta), Louis Ralph (taikuri), John Loder (varakreivi), Georg John (murhaaja).

Ensi-ilta: 25.1.1928 / 31.3.1930

ALS ICH TOT WAR

[Kun olin kuollut]

Elokuvaauransa näyttelijänä vuonna 1913 aloittaneen ja piakkoin myös kameran taakse siirtyneen Ernst Lubitschin tiettävästi varhaisin säilynyt ohjaustyö esittelee ikiaikaisen parisuhdedraaman, jossa nalkuttava anoppi lyö kiilaa miehen ja naisen väliin. Liiton päätyttyä eroon, mies lavastaa oman kuolemansa ja pestautuu valesuussa vanhaan kotiinsa palvelijaksi. Kun tilaisuus koittaa, hän pelaa anoppinsa taidokkaasti ulos talosta ja voittaa vaimon takaisin itselleen. Lubitschin näyttelemistyyliissä on vivahde Charles Chaplinia ja ripaus Ford Sterlingiä lopputuloksen ollessa silti persoonallinen. Elokuva katosi vuosikymmeniksi, kunnes löytyi 1990-luvun alussa Slovenian elokuva-arkistosta. Sensuuri vaati elokuvan nimen vaihtamista harmittomampaan muotoon, joten teatterikierrokselle se lähti nimellä *Wo is mein Schatz?* ("Missä aarteeni on?"). Mielenkiintoinen lisä mestariohjaajan uran vaikeasti kartoitettavissa oleviin ensimmäisiin vuosiin.

1916 SAKSA

TY: Projektions-AG Union (PAGU). O + KS: Ernst Lubitsch.

N: Ernst Lubitsch (Ernst), Louise Schenrich (Louise), Lanchen Voss (anoppi), Julius Falkenstein (kosija).

Ensi-ilta: 25.2.1916 / ---

AMARILLY OF CLOTHES-LINE ALLEY

Koti on siellä missä sydän on, eivätkä maalliset rikkauudet ole onnen tae, koska ne eivät pysty kuitenkaan tyydyttämään sydämen tarpeita – näin Mary Pickford viestitti sodassa kamppailevalle maailmalle elokuvasaan *Amarilly of Clothes-Line Alley*. Elokuvan ihastuttavimmassa kohtauksessa Amarilly

antaa chaplinmaisesti pitkät maailman murheille. Universaalista ja ajattomasta sanomastaan sekä nimekkästä tekijäryhmästään huolimatta lopputulos on tasapaksu, kaukana Pickfordin parhaista töistä.

1918 YHDYSVALLAT

TY: Pickford Film Corporation. O: Marshall Neilan. KS: Frances Marion (Belle K. Maniatesin romaanista). KU: Walter Stradling. LA: Wilfred Buckland.

N: Mary Pickford (Amarilly Jenkins), William Scott (Terry McGowen), Kate Price (rva Americus Jenkins), Ida Waterman (rva David Phillips), Norman Kerry (Gordon Phillips), Fred Goodwins (Johnny Walker), Margaret Landis (Colette King), Tom Wilson ("Snitch" McCarthy), Gustav von Seyffertitz (kirurgi).

Ensi-ilta: 11.3.1918 / ---

L'AMAZZONE MASCHERATA

[The Masked Amazon / The Woman Who Dared]

Nuori upseeri huumataan ja hänen kassa-kaappiinsa tallentamat tärkeät asiakirjat varastetaan. Mies joutuu oikeuteen ja tuomitaan vankilaan. Surun murtama vaimo saa pian vihiä syyllisistä ja päättää puhdistaa miehensä nimen tuomalla oikeat rikolliset oikeuden eteen. Tarina itsessään ei ole kummoinen ja monet juonenkäänteet tuntuvat turhan pikaisesti kirjoitetuilta, mutta tyyli- teltty ulkoasu ja näyttävät kuvasommitelmat ihastuttavat. Lähikuvat sen sijaan puuttuvat, mikä hieman kummastuttaa, sillä näyttelijäseurueessa on Francesca Bertinin kaltainen suuri diiva ja maailmantähti, jonka pelkkä läsnäolo vaatisi niiden ahkeraa käyttöä.

1914 ITALIA

TY: Celio Film. O: Baldassarre Negroni. KS: Arrigo Frusta. KU: Giorgio Ricci.

N: Francesca Bertini (kreivitär Francesca Ferrara), Alberto Collo (Alberto Ferrara), Emilio Ghione (Sterosky), Leda Gys (Nadia).

Ensi-ilta: 21.2.1914 / ---

LES AMOURS DE LA REINE ÉLISABETH

[Queen Elizabeth]

Teatterilegenda Sarah Bernhardtille (1844–1923) on merkitty kaikkiaan yhdeksän elokuvaroolia. Niistä tunnetuin on vuonna 1912 valmistunut *Les amours de la reine Élisabeth*, jossa Bernhardt esittää rakastajattareensa pettyvää kuningatarta. Rakkaansa mestauksen seurauksena kuningatar menettää elämänhalunsa ja kuolee yhdessä elokuvahistorian teatraalisimmassa kruunupäiden kuolinkohtauksessa. Sic transit gloria mundi – niin katoaa mainin kunnia.

Elokuva oli valtava menestys ja tuotti siihen sijoitetut varat moninkertaisesti takaisin. Tämä oli todennäköisesti päätähtensä ansiota, sillä elokuvallisilta arvoiltaan se ei ole muita aikalaistuotantoja kummempi. Paikallaan seisova kamera, yhden kuvakoon käyttö, tapahtumien kulun etukäteen selittävät välitekstit ja teatterimainen näyttämölläpano ovat todiste elokuvan korkeasta iästä. Näytteleminen on sen sijaan varsin hillittyä, ja muutamat oivallisesti syvyysuunnassa toteutetut kohtaukset tuovat väriä kerrontaan. Elokuva oli ensimmäinen, jota tuleva tuottajalegenda Adolph Zukor levitti Yhdysvalloissa luoden sillä tulevan menestyksensä perustan.

1912 RANSKA

TY: Le Film d'Art. T: Adolph Zukor (Amerikan versio). O: Henri Desfontaines, Louis Mercanton. KS: Émile Moreau. KU: Clément Maurice, Wladimir. M: Joseph Carl Breil.

N: Sarah Bernhardt (kuningatar Elizabeth I), Lou Tellegen (Robert Devereux, Essexin jaarli), Maxudian (Howard, Nottinghamin jaarli), Mlle. Romani (Arabella, Nottinghamin kreivitär), Harmeroy (lordi Bacon), Decoeur (Sir Francis Drake), Jean Angelo (Seymour).

Ensi-ilta: 12.7.1912 (Yhdysvallat), elokuu 1912 (Ranska) / ---

ANDALUSIALAINEN KOIRA

Un Chien Andalou

Surrealismin merkkiteos, jonka tarkoituksena oli katkaista kaikki siteit perinteiseen elokuvakerrontaan ja osoittaa, että

taiteenalaa voi käyttää muuhunkin kuin katsojan aisteja turruttavan viihteen luomiseen. Muutamassa päivässä kirjoitettu *Andalusialainen koira* sai alkunsa tekijöiden unista ja muistoista ja vaikka tekijät painottivatkin elokuvan olevan tulkitsemattomissa, kriitikot ja analyytikot ovat vuosikymmenten ajan kehittelleet teorioitaan sisällön merkityksistä. Tämä on ymmärrettävää, sillä vahvat kuvasarjat hämmäntävät – ja samalla kiehtovat – katsojaa kerta toisensa jälkeen. Pariisista keuhalla 1929 alkaneelle maailmanvalloitukselle ei ole näkyvissä loppua ja varovaisesti arvioiden väittäisin Andalusialaisen koiran lukeutuvan mykän kauden kaikkiin tunnetuimpien elokuvien joukkoon.

1929 RANSKA

T: Luis Buñuel, Salvador Dali. O + LE: Luis Buñuel. KS: Luis Buñuel, Salvador Dali. KU: Duvverger.

N: Simonne Mareuil (nainen), Pierre Batchef (mies), Luis Buñuel (mies parvekkeella), Salvador Dali, Marval (papit), Robert Hommet (nuori mies).

Ensi-ilta: 6.6.1929 / 5.10.1962

ANDERS ALS DIE ANDERN

[Different from the Others]

Asiallinen ja kiihkoton kuvaus homoseksualismista ja homoseksuaalien kokemista vaikeuksista viime vuosisadan vaihteen Saksassa. Päähenkilö on kuuluisa viulisti Paul Körner, joka joutuu nuoren rakastettunsa kanssa kiristäjän uhriksi. Romanssi särkyy ja vaikka Körnerin onnistuu saada kiristäjänsä vankilaan, hänen oma maineensa tahroutuu. Konserttikiertueesta vastaava taho kääntää hänelle selkänsä ja vanhemmatkin häpeävät häntä, joten kärsivä mies ajautuu monen kaltaisensa tavoin riistämään hengen itseltään.

Anders als die Andern onnistuu esittämään vakuuttavasti tuskan ja paineen, jota poikkeavan seksuaalisuutensa kanssa eläneet ihmiset joutuivat kokemaan. Conrad Veidt tekee erittäin riipaisevan roolisuorituksen nurkkaan ajettuna pianistina, jonka kaikki teot ja saavutukset hylätään vain hänen poikkeavuutensa vuoksi. Koska kyseessä

Mykän elokuvan aikakausi kesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa noin neljäkymmentä vuotta, sen jälkeen mykkäelokuvia on tehty vain satunnaisesti. Kulta-aikana valmistuneista kymmenistä tuhansista nimikkeistä vain ani harva on säilynyt ja yleisesti arvioidaankin, että jopa 80 prosenttia kaikista tehdyistä mykkäelokuvista on tuhoutunut tai kateissa.

1000 mykkäelokuvaa todistaa, että jäljelle jääneissäkin on lukuisia helmiä. Teos esittelee nimensä mukaisesti tuhat filmiä aivan ensimmäisistä lyhytelokuvista 2000-luvun viimeisiin tuotantoihin. Keskiössä ovat pitkät näytelmäelokuvat, merkittävimpiä lyhytelokuvia unohtamatta. Lähde mukaan kolme eri vuosisataa kattavalle seikkailulle!

Kari Glödstaf (s. 1974) on lappeenrantalainen tietokirjailija ja mykkäelokuvaentusiasti. Hän ylläpitää Mykkäelokuva-sivustoa, tekee yhteistyötä Forssan mykkäelokuva-festivaalien kanssa ja avustaa Kansallista audiovisuaalista arkistoa kotimaisten mykkäelokuvien rekonstruoisessa. *1000 mykkäelokuvaa* on hänen kolmas teoksensa.

**KUSTANTAMO
HELMIVYÖ**

kansisuunnittelu:
JT Lindroos | www.oivas.com

